

Exit Hollands Glorie: we dreigen te vergeten dat kapitalisme een groot goed is

Posted on 19 juli 2023 by Paul Frentrop

Het rijtje racisme, seksisme, kapitalisme zal door veel mensen niet als vreemd worden ervaren. Het idee dat het een goede zaak is dat er ondernemingen bestaan die de goederen produceren waarmee de hedendaagse welvaart is opgebouwd, wordt door steeds minder mensen gedeeld.

Op de keper beschouwd vertoont ook geen van de zes politieke partijen die in de vier kabinetten-Rutte hebben geregeerd veel affiniteit met het bedrijfsleven.

Het boek *Hollands Glorie* van Jan de Hartog uit 1940 schopte het in 1977 nog tot een AVRO-televisieserie die goed werd bekeken, maar eind 2021 tekende het kabinet-Rutte achteloos de 'Glasgow Verklaring' die onder meer maakt dat sinds 1 januari geen exportkredietverzekeringen voor de fossiele energiesector worden verstrekt. Geen Hollands Glorie meer op de wereldzeeën.

Omgekeerd krijgen ondernemingen wel steeds meer taken en plichten opgelegd. Eerst werden de banken op straffe van gigantische boetes gedwongen om tienduizenden mensen in te huren die kijken of hun klanten verdachte dingen doen, een taak waar anders de overheid tienduizenden ambtenaren voor had moeten inzetten.

En daar houdt het niet mee op. Leen Paape, bestuurder van het ooit door het bedrijfsleven als eigen opleidingsinstituut opgezette Nyenrode, betoogde eind vorig jaar in zijn afscheidsrede dat er een maatschappelijke zorgplicht voor ondernemingen zou moeten worden ingevoerd. Actievoerders gaan nog verder. Advocate Bénédicte Ficq laat weten: 'De ceo van Tata Steel moet de gevangenis in.'

De eigen lobbyclub VNO/NCW probeert onder D66-leiderschap niet eens meer om dit soort ontwikkelingen tegen te houden. Daarentegen hebben activistische belangengroepen de publieke opinie in handen. Zo hebben zij invloed op de lasten die het bedrijfsleven worden opgelegd.

Geen oliewinning bij Suriname

Bij gebrek aan gemeenschappelijke lobbykracht moest de baas van Boskalis, Peter Berdowski, begin dit jaar zelf aan de bel trekken tegen de komst van een Wet Internationaal Verantwoord Ondernemen, die bedrijven verplicht tot het soort zorg waar Paape voor pleitte. Ondernemen wordt in Nederland onmogelijk gemaakt, stelde Berdowski. Hij gaf als voorbeeld dat hij moest beslissen over een investering van honderden miljoenen in nieuwe baggerschepen, die zeker dertig jaar mee moeten. Wat als straks strengere eisen aan de CO2-uitstoot worden gesteld?

Een ander voorbeeld: Bij Suriname is olie gevonden. Nederlandse bedrijven gaan niet helpen bij de ontwikkeling en winning daarvan, vanwege de Glasgow Verklaring. Belastinggeld uitgeven ter compensatie van het slavernijverleden is politiek eerder haalbaar.

Wanprestaties van pensioenfondsen

Het lijkt allemaal niet uit te maken. Toen Shell eind 2021 besloot om zijn hoofdkantoor naar Londen te verplaatsen, noemde PvdA-Kamerlid Joris Thijssen dat besluit 'een zegen voor het land'. Maar toen hij toch iets te ver voor de troepen bleek uit te lopen, trok hij de tweet haastig in.

Eerder had GroenLinks-Kamerlid Bart Snels al een wetsvoorstel gemaakt om aandeelhouders van bedrijven in Nederland een vertrekboete op te leggen als hun bedrijf naar elders zou verhuizen. Het is er nog niet van gekomen, maar Snels kreeg een hoge functie bij de belastingdienst.

En pensioenfondsen, die door beleggingsbeleid gebaseerd op ontkenning van de daling van de rente, er jarenlang niet in slaagden hun eigenlijke taak van het verzorgen van een waardevast pensioen waar te maken, leidden de aandacht van hun wanprestaties af door zich op te werpen als scherprechters van het bedrijfsleven en te bepalen welke ondernemingen wel en niet deugen zoals zijzelf.

Hoewel Nederland ook in de strijd tegen het kapitalisme 'gidsland' lijkt, is de groeiende afkeer in de hele westerse wereld te zien. Toen in 1989 de Berlijnse Muur viel en Oost-Duitsers naar de winkels van het Westen stroomden, leek het kapitalisme te zegevieren. Maar dat duurde niet lang. Sinds in 2011 de 'Occupy Wall Street'-beweging óntstond, groeit de tegenkracht. *Financial Times*-commentator Martin Wolf waarschuwt tegen deze ontwikkeling in zijn dit jaar verschenen boek 'De crisis van het democratisch kapitalisme'.

Vanwaar die sterk toegenomen afkeer van ondernemen en van het achterliggende idee van kapitalisme? Zijn organisaties als OxfamNovib en Greenpeace, die de rol van de communistische partij hebben overgenomen als criticasters van het bedrijfsleven daar succesvoller in? Of wordt de afkeer misschien met de paplepel ingegoten?

'Bij het vak economie op de middelbare school leerde ik nog dat de mens van nature een egoïstisch wezen is. Het kapitalisme zou voortkomen uit onze diepste instincten. Kopen, verkopen, onderhandelen. Allemaal voor eigen gewin', schreef Rutger Bregman in zijn boek 'De meeste mensen deugen'.

Het individu lijkt de boosdoener

ChristenUnie-Kamerlid Pieter Grinwis lijkt op dezelfde school te hebben gezeten. Dat het wetsvoorstel om gemeenten de bevoegdheid te geven te bepalen aan wie een huiseigenaar zijn huis mag verkopen, ingrijpend werd gewijzigd, vond hij onlangs 'typisch een staaltje liberaal individualisme'. 'Het gaat over het vormen van een gemeenschap', aldus Grinwis die betoogt dat gemeenten woningen moeten kunnen toewijzen aan jongeren die er willen blijven wonen. 'We moeten het niet alleen

overlaten aan een individu die het meeste kan bieden en daarmee de lokalo wegdrukt.'

Het individu lijkt de boosdoener bij hen die het kapitalisme haten. Zij zijn voor het collectief. Dat mensen eigen gewin nastreven in plaats van anderen te helpen, lijkt de kern van die afkeer te zijn. Hoewel we al lang weten dat die tegenstelling kunstmatig is. 'Het is niet vanwege de goedheid van de slager, de brouwer of de bakker dat wij ons eten verwachten, maar vanwege hun eigenbelang', schreef Adam Smith al in 1766. Dat heeft goed gewerkt. Volgens herziene cijfers van het CBS heeft de helft van de Nederlandse huishoudens 200.000 euro of meer aan vermogen.

Het kapitalisme is niet uitgevonden

Dat kapitalisme desondanks zo'n slechte naam heeft, komt misschien doordat het begrip gemunt is door zijn tegenstanders. Er heeft immers nooit iemand bestaan die het kapitalisme heeft uitgevonden. Nooit heeft iemand gezegd: laten we het kapitalisme oprichten.

De term kapitalisme is bedacht door mensen die het bestaande maatschappelijke stelsel wilden vernietigen en dat bestaande stelsel kapitalisme noemden. Die kijk op de bestaande situatie is uitvoerig beschreven door Werner Sombart in zijn standaardwerk 'Der moderne Kapitalismus (Historisch-systematische Darstellung des gesamteuropäischen Wirtschaftslebens von seinen Anfängen bis zur Gegenwart)' (1902/1927).

Volgens Friedrich Engels was Sombart de enige Duitse professor die Marx echt had begrepen, maar het begrip kapitalisme is beter te duiden dan Sombart heeft gedaan. De moderne tijd, waarin de mens moeizaam afstand nam van de collectiviteit, dwang en stagnatie van de Middeleeuwen heeft in het Westen geleid tot vrijheid op het gebied van godsdienst, politiek en economie.

De godsdienstvrijheid is vanaf de Reformatie begin 16de eeuw zeker driehonderd jaar lang zwaar bevochten. De politieke vrijheid is vanaf de Franse revolutie aan het eind van de 18de eeuw met horten en stoten tot stand gekomen. Het idee dat de legitimiteit van de macht afkomstig was van God dan wel voorouders, is tussen 1789 en 1918 definitief ontkracht. Alleen verkiezingen bieden sindsdien nog die legitimiteit.

Economische vrijheid blijft verdacht

Hoe moeizaam de vrijheden van religie en politiek er zijn gekomen, wordt in veel geschiedenisboeken beschreven en is vrij algemeen bekend. Maar de ontwikkeling van economische vrijheid, die rond 1760 begon, staat nog steeds in de slagschaduw van volhardende tegenstanders die blijven verkondigen dat de mens beter af is als zijn economische vrijheid aan banden wordt gelegd.

Tot 1989 deden ze dat onder de vlag van het socialisme met de belofte van meer welvaart. Nu doen ze dat onder de dreiging van de totale vernietiging van de planeet als de mens zich niet wil schikken.

Het wordt tijd voor enig intellectueel tegenwicht. Het belang van de economische vrijheid die kapitalisme heet, vereist uitleg en onderricht, opdat dit goed niet door nieuwe generaties achteloos met het ideologische badwater wordt weggegooid. Want zoals de dichter P.C. Hooft al wist: “Eige baat zoeken staat vry, wanneer ze met het gemeene best gemengt is.”

Wynia’s Week *verschijnt 104 keer per jaar met even onafhankelijke als broodnodige berichtgeving. De donateurs maken dat mogelijk.* ***Doet u mee?*** *Hartelijk dank!*